



OTAVAN KIRJASÄÄTIÖ  
KAARINA HELAKISA -PALKINTO

Kaarina Helakisa (1946-1998) oli Suomen arvostetuimpia lastenkirjailijoita. Hänen monipuolinen tuotantonsa sisältää niin proosaa, lyriikkaa, näytelmiä kuin kuunnelmia. Helakisa teki merkittävän työn myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden suomentajana. Kaarina Helakisa -palkinnolla Otavan Kirjasäätiö haluaa tukea ja edistää laadukkaan kotimaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden asemaa. Palkinto myönnetään tunnustuksena merkittävästä kirjallisesta saavutuksesta lasten- ja nuortenkirjallisuuden alueella. Palkinto on perustettu vuonna 1999, ja se jaetaan vuosittain. Palkinnon arvo on 15 000 euroa.

## Otavan Kirjasäätiön vuoden 2021 Kaarina Helakisa -palkinto on myönnetty kuvittaja Matti Pikkujämsälle

Kuvittaja **Matti Pikkujämsän** (s. 1976) vahva ja omaleimainen kuvamaailma on vaikuttanut syvästi suomalaiseen kuvakirjaan ja kaikenikäisiin lukijoihin koko 2000-luvun ajan. Matti Pikkujämsä on mestari kiteyttämään sisäisen näkemyksensä visuaaliseen muotoon rohkeiksi ja ilmaisuvoimaisiksi kuviksi. Hänen värinsä ovat vahvoja ja tyyliinsä pelkistetty. Jokainen viiva ja siveltimenveto on silkkää ilmaisuja, joka avaa, tukee ja laajentaa hänen kuvittamansa kirjan viestiä. Pikkujämsän kuvista välittyy aina lempeä huumori ja lämmin ymmärtäväisyys.

Pikkujämsä on parikymmentä vuotta kestäneen kuvittajanuransa aikana kuvittanut niin runoja, satuja, tarinoita, mietelmiä kuin kuvakirjatekstejäkin. Hänen ensimmäinen iso kuvitustyönsä oli runoantologia *Vauhtipyörä* (2002), jossa on jo näkyvissä hänen omaperäinen tyyliinsä. Pikkujämsä on kuvittanut mm. Jukka Itkosen, Reetta Niemelän, Anna-Mari Kaskisen, Jenni Pääskysaaren ja Ville Hytösen tekstejä. *Kaiken maailman eläinsadut* -kokoelmasta (2011) hänet palkittiin Rudolf Koivu -palkinnolla. Veera Salmen kuvakirjatekstiin perustunut *Sorsa Aaltonen ja lentämisen oireet* (2019) oli Pohjoismaiden neuvoston lastenkirjapalkinnon ehdokas. Yhdessä Antti Ervastian kanssa tehdyt mielenmaisemaa luotaavat Cup of Therapy -kirjat ja niiden innoittamana suunnitellut tuotteet ovat levinneet laajasti maailmalle.

Matti Pikkujämsän kuvitusten omintakeinen tyyli on helposti tunnistettava, silti tarkasti tekstiä kuunteleva. Pikkujämsällä on kyky tavoittaa kuvittamastaan tekstistä jotakin aivan olennaista. Hänen kuvansa laajentaa tarinaa, mutta tekee sen aina tarinan henkeä kunnioittaen ja tukien, oli sitten kyse runoista, kansansaduista, kuvakirjatekstistä tai mietelmistä. Pikkujämsän tyyliinsä on lapsenomaista, suorastaan arkaaista ilmaisuvoimaa. Kädenjälki tuntuu välittävän tunteen hyvin vaistonvaraisesti. Kuvista välittyy tekemisen ilo, leikkimielisyys ja huumori. Niissä on vapautta, suoruuutta ja lennokkuutta. Välitön vaikutelma perustuu kuitenkin Pikkujämsän harjaantuneeseen graafiseen silmään ja tietoisuuteen kuvittamisen ja muotoilun traditiosta. Hänen jokainen kuvansa on varmallalla kädellä sommiteltu ja hänen kuvittamansa kirjat ovat kokonaistaideteoksia, jossa graafisella näkemyksellä on vahva sija.

Pikkujämsä vaikuttaa ammentavan perinteestä, vanhoista kansansatuista, muotoilun historiasta, mutta nostalgisuus on hänen teoksissaan vain vivahde, joka yhdistyy hyvin moderniin ja vahvasti ajassa kiinni olevaan ja koko ajan kehittyvään ilmaisuun. Pikkujämsä on loistava ja rohkea pelkistäjä, mutta yksinkertaisia tai yksiuolotteisia hänen kuvansa eivät ole koskaan, vaan ne tiukkuvat tunteita ja tarinoita. Oli kyse sitten ihmisistä, eläimistä tai tilasta, hän saa muutamalla tarkkaan vedetyllä viivalla, muutamalla harkitulla



OTAVAN KIRJASÄÄTIÖ  
KAARINA HELAKISA -PALKINTO

pensselinvedolla kaiken kuvassa kertomaan. Hänen kuvansa eivät tyypistä vaan avartavat ja avaavat tulkintoja.

Pikkujämsän kuvitus tekee hahmoista helposti lähestyttäviä ja heidän tunteistaan ja tarpeistaan tunnistettavia ja ymmärrettäviä. Ja vaikka vastassa olisi vaikeita asioita ja hankalia tunteita, Pikkujämsä vetää oivalluksillaan lukijan ja katsojan vastustamattomasti tarinan puoleen. Ehkä juuri siksi hänen kuvansa vetoavat niin moniin ihmisiin ja puhuttelevat yhtä aikaa ja yhtä vahvasti sekä lapsia että aikuisia.

Pikkujämsä on kuvittamisen käsityöläinen sanan hienoimmassa merkityksessä. Hänen utteruutensa on ihailtavaa ja laaja-alaisuutensa ällistyttävää. Pikkujämsä maalaa ja piirtää aina, niin uimahallissa, kahviloissa, matkoilla metroissa kuin kotona aamiaispöydässä. Kirjojen lisäksi hänen kuviinsa voi törmätä mm. lehdissä, tekstiileissä, postimerkeissä, muotokuvissa, niin Suomessa kuin maailmallakin.

Riippumatta siitä, missä Matti Pikkujämsän kuvituksia tuleekaan vastaan, niillä on harvinaislaatuinen kyky koskettaa katsojaa. Hänen kuvansa kutsuvat katsojan lempeästi sisään, ne eivät torju ja rajaa vaan avaavat mahdollisuuksia yhteisyyteen ja ymmärrykseen. Siksi hänen kuvansa ovat niin vetovoimaisia, niin tulvillaan lämpöä, niin rakastettavia – ja niin tarpeen tässä maailmantilanteessa.

## Teokset

Sanna Jaatinen (toim.): *Vauhtipyörä – Meidän lasten runot* -runoantologia, Otava, 2002

Niina Pitkänen: *Himasta – Käsikirja itsenäiseen elämään*, Otava, 2004

Reetta Niemelä: *Makkarapiruetti* (proosarunoja), Otava, 2005

Mikko Aarne & Mia Kankmäki: *Lapselliset – Kirja vauvalle ja vanhemmille*, Otava, 2005

Leo Tolstoi: (toim. ja suom. Martti Anhava): *Kuinka hanhi jaetaan – Satua ja totta*, kertomuksia, Otava, 2008

Anna-Mari Kaskinen: *Tuulihattu ja tuhat tarinaa*, lastenkertomus, Kirjapaja 2009

Jukka Itkonen: *Somat sormet – Meidän vauvan ensikirja*, Otava, 2010

Jukka Itkonen: *Krokotiili hikoaa*, lastenrunoja, Kirjapaja, 2010

Anna-Mari Kaskinen: *Tuulihattu ja mahdollomat mokat*, lastenkertomus, Kirjapaja, 2010

Anna-Mari Kaskinen: *Kummin paluu*, lastenkertomus, Kirjapaja, 2010

Jukka Itkonen: *Kaupunkiretki*, lastenrunoja, Kirjapaja, 2011

Jukka Itkonen (toim. Sanna Jaatinen): *Leikkihaitari – Valitut lastenrunot 1986–2010*, Otava, 2011

Katriina Kauppila (toim.): *Kaiken maailman eläinsadut* -satuantologia, Otava, 2011

Essi Wuorela (toim.): *Suomen lasten laulukirja*, Otava, 2012

Jukka Itkonen: *Keinuhevosen kengittäjä*, runoja, Kirjapaja, 2013

Ville Hytönen: *Hipinääsi apinahiisi*, runokertomus, Tammi, 2013

Jukka Itkonen: *Astronautin rusinapulla*, lastenrunoja, Otava, 2013

*Tilkanen terapiaa*, yhdessä Antti Ervastian kanssa, 2017 Otava

Veera Salmi: *Sorsa Aaltonen ja lentämisen oireet*, 2019, Otava

Jenni Pääskysaari: *Hetki ennen kuin maailma muuttui*, 2019, Otava

*Tunti tunnilta tuntien*, Cup of Therapy 2020, Gummerus

Ville Hytönen: *Hipinääsin kaverit*, 2021, Tammi

Jukka Itkonen: *Kultapöllö*, Lasten Keskus 2021



**OTAVAN KIRJASÄÄTIÖ**  
KAARINA HELAKISA -PALKINTO

### **Palkinnot**

Rudolf Koivu -palkinto 2012

Kuvitustaiteen valtionpalkinto 2015

Vuoden kuvittaja -palkinto 2019